

VALASTAIDE

Miten kolmiulotteisilla valailla vaikutetaan?

TIIVISTELMÄ

Taiteilijälähtöisessä tutkimuksessani pohdin miten kolmiulotteisilla teoksilla vaikutetaan katsojiin ja mitä valasaiheisten taiteilijoiden taiteellinen työprosessi pitää sisällään. Esimerkkeinä esittelen neljä vuosina 1998 -2015 valmistunutta valasveistosta ja niiden vaikutustapoja. Teokset ovat Markus Copperin Seitsemän meren arkkienkeli, Tristin Lowen Mocha Dick, Carrie Zieglerin The Plastic Whale Project ja oma opinäytetyöni Purgamentum mortis.

Valas, meri, kuvanveisto, roska, muovijäte
kierrätysmateriaali, kokemus

SUMMARY

In my artist-based reacearch I study in what way three dimensional sculptures are effecting viewer and what whale-themed artists artistic workprocess contains. As an example I present four whale scupltures that are made in 1998-2015 and their mode of action. Markus Coppers The Archangel of Seven Seas, Tristin Lowes Mocha Dick, Carrie Zieglers The Plastic Whale Project and my own thesis Purgamentum mortis.

Whale, ocean, sculpture, trash, plastic garbage,
recycled material, effect

SISÄLLYS

Tiivistelmä	2
1. Esipuhe	4
2. Johdanto	6
3. Markus Copper - Seitsemän meren arkkienkeli	8-11
4. Tristin Lowe - Mocha dick	12-15
5. Carrie Ziegler - The Plastic Whale Project	16-18
6. Anna Pekkala - Purgamentum mortis	19-24
6.1 Teokseni vastaanotto	25
7. Miten taiteella vaikutetaan?	26
8. Jälkipuhe	27
Lähteet ja kuvat	28-29

1 ESIPUHE

Valas on sympatiaa herättävä olento. Suuri ja rauhallinen, jonka laulu saa ihmiset herkistymään ja rentoutumisnauhat täyttymään niiden laulusta. Valasta ei nähdä uhkana eikä se esimerkiksi haihin verrattuna herätä ihmisissä pelkoa. Valaasta on tullut ekologisuuden ja luonnonsuojelun symboli pandan ohelle. Valaiden ja muiden elinympäristö eli meri on suuressa hädässä.

Vuodesta 1961 lähtien merten keskilämpötila on noussut 3 000 metrin syvyyteen saakka. Meret ovat ime neet tähän mennessä yli 80 prosenttia ilmakehän lämpötilan noususta. Meret ovat siis elintärkeä puskuri ilmastonmuutosta vastaan, mutta miten paljon tahansa lämpöä nekään eivät voi imeä koko ekosysteemin vaurioitumatta katastrofaalisella tavalla.

(Karri Kokko, Suomen Kuvalehti, 2008)

Kokko toteaa, että ihmiset ovat täydellisen riippuvaisia meristä. Valaat ja muut merenelävät kärsivät välittömästi, mutta meille vaikutukset tulevat hieman myöhemmin. Toivottavasti me ihmiset pelastamme meret, ennen kuin on liian myöhäistä.

2 JOHDANTO

Taiteilijälähtöisessä tutkimuksessani pohdin miten kolmiulotteisilla teoksilla vaikutetaan katsojiin ja mitä valasaiheisten taiteilijoiden taiteellinen työprosessi pitää sisällään. Pohdin taiteen vaikutuksia katsojaan omien kokemusteni kautta nojaten Jaana Venkulan Taiteen välttämättömyydestä (2003) teokseen. Tutkielmassani pohdin sitä, onko taiteella mahdollista vaikuttaa katsojaan ja sitä kautta laajemmin globaaleihin ongelmiin. Esimerkkitapauksena tutkielmassani ovat valaat, joiden elinolosuhteet ovat viime vuosina merkittävästi heikentyneet muun muassa merten saastumisen myötä. Valaat ovat innoittaneet useita taiteilijoita. Tutkielmassani esittelen neljä teosta eri taiteilijoilta, mukaan lukien omanopinnäytetyöni. Tarkastelen teosten toteutusta ja pohdin niiden pyrkimyksiä ja keinoja vaikuttaa, sekä niiden saamaa vastaanottoa. Lapsuudenkotini on noin 21 metriä pitkä vaaleansininen suorakaiteen muotoinen omakotitalo. Katsoimme perheeni kanssa paljon luontodokumentteja ja valaista minulle sanottiin, että ne ovat isompia kuin meidän talo, hämmentyneenä mietin asiaa usein ja tuijotin taloamme. Vanhempani harppoivat olohuoneessamme näyttäessään myös kuinka iso merikilpikonna tai valkohai on.. Katsoimme tietysti myös Free Willy- elokuvan. Muistan elokuvasta kohdan, jossa lapset paukuttavat tankin ikkunoita. Kohtaus ahdisti ja suututti jo lapsena todella paljon. Mökkimme sijaitsee meren rannalla ja olemme matkustaneet merellä saaristossa Pappani paatilla joka kesä lapsena. Pyöriäisiä oli kuulemma ollut aikoinaan myös mökkimme lähellä ja lähimmät myöhemmät havainnot ovat olleet majakkasaari Säpin edustalla, jossa kävimme usein ja käymme edelleen. Itse en ole onnistunut vielä näkemään kuin käärmeitä ja korvameduusoja ynnä muuta pienempää. Meri ja luonto olentoineen ovat olleet iso osa elämäni aina.

Olen myös ollut 1993 vuodesta asti Mäntän kuvataideviikoilla erittäin tiiviisti tämäkin kiitos vanhempieni. Jossain matkan varrella nämä kaksi elämäni tärkeimpiä asioita, luonto ja taide ovat yhdistyneet. Minulle on ollut pitkään selvää se, että haluan vaikuttaa taiteellani. Haluan saada ihmisessä aikaan reaktion, tunteen, ajatusketjun ja toivottavasti jopa toiminnan. Jollain tasolla teen taidetta lapsille, koska muistan kuinka vahvasti tunsin taidenäyttelyissä ja kuinka voimakkaita tiloja taideteokset herättivät minussa. Olin kuin matkalla tai jossain toisessa todellisuudessa seikkailulla päästessäni taidenäyttelyyn. Muistan kun näin 8-vuotiaana ensimmäisen Copperini eli Tuonelan sorsat (Ars Fennica-julkaisu 1999, 54-64) kuvataideviikoilla vuonna 1997 nyt jo puretuissa vanhoissa puutaloissa. Lapsuuden kokemukset kuvataan tutkija Tuija Saresman mukaan hyvin merkittäviksi taidesuhteen syntymiselle (2003, 44).

Ajattelen, että jos pystyisin tekemään taiteellani niin suuren vaikutuksen johonkin ihmiseen, että hän alkaisi toimia arvojeni mukaisesti. Karrikoidusti ajateltuna, lapsi näkee valas teokseni, hänestä tulee meribiologi. Minun visioni on: taide- reaktio – toiminta – maailma pelastuu. Venkulan mukaan vahva taide-elämys voi vaikuttaa koko persoonaan ja muuttaa jopa elämänkulun (2003, 72). Myös Saresman mukaan jonkun tietyn teoksen kohtaaminen voi muotoutua käänteentekeväksi katsojalle (2003,39).

Pohdin tutkielmassani miten taiteella pelastetaan maailmaa, käsittelen kolmea kolmiulotteista valasaiheista taideteosta oman päättötyöni lisäksi. Seuraavaksi tarkastelen valasta kolmiulotteisessa taiteessa sekä oman lopputyöteokseni että muiden taiteilijoiden esimerkkien kautta. Lopuksi käyn läpi miten taide tavoittaa.

3 MARKUS COPPER - SEITSEMÄN MEREN ARKKIENKELI

Esittelen kolme valitsemaani kolmiulotteista taideteosta sekä oman lopputyöni. Olen itse kiinnostunut veistos-installaatioiden tekemisestä. Valitsin tarkasteluun itselleni tällä hetkellä kiinnostavimman ja toisaalta läheisimmän taidemuodon. Teen pienen tutkimuksen kentälle, jolle olen astumassa tai jo astunut tekemällä yhden valasveistoksen lisää.

Markus Copper (s. 1968) on suomalainen kuvanveistäjä, joka yhdistää teoksissaan perinteistä kuvanveistoa ja sähkömoottoreita. Materiaaleinaan Copper käyttää puuta, metallia, keramiikkaa sekä löydettyjä materiaaleja. Teokset ovat valtavia veistoksia, joista aggressiivisimmat vyöryvät katsojaa kohti ja niissä vallitsee usein myös hyvin brutaali äänimaailma (Haapala, 2011, 164).

Copperin vuonna 1998 valmistunut teos Seitsemän meren arkkienkeli (Archangel of Seven Seas), jolla hän voitti vuonna 1999 pohjoismaiden suurimman kuvataidepalkinnon Ars Fennican, on melko rauhallinen, suuri, yli kahdeksan metrin puusta ja urkupilleistä rakennettu valas. Se roikkuu valtavilla ketjuilla kytkettynä metallikehikosta. Valaan 12 urkupilliä ovat peräisin Kotkan kirkosta ja pisin niistä on viisi ja puoli metriä. Valas ei liiku, mutta koneiston käynnistyessä siitä kuuluva valtava jytinä ja jyrinä saattaa katsojan ja kuulijan vahvoin tunnetiloihin. Ihminen ja koko tila resonoi valaan ääntä (Haapala, 2011, 166).

Yksinäinen jyrisevä ja humiseva ryhävalas on hyvin koskettava. Voisin istua valaan ääressä tunteja, mutta haluaisin poistaa kaikki muut näyttelyssä kävijät, jotta voisin keskittyä ja upota maailmaan, jonka teos tarjoaa. Arkkienkeli eli ensimmäinen sanansaattaja tuo surullisen viestin ihmisille. Ihmisen toiminta ja käytös näkyvät luonnossa ja sen sanansaattajissa. Valas ei ole plastisen liikkuva ja vapaa, vaan mekaaninen, yksinäinen ja kiinni kytketty.

Markus Copper- Seitsemän meren arkkienkeli

Kiasman museoassistentti Jyrki Simovaaran mukaan kaikista eläinkunnan yhteydenpitokeinoista ryhävalaiden laulu on yksi monimutkaisimpia. Jokaisella populaatiolla on oma 10–20 minuuttinen laulunsa, jonka jokainen parven jäsen kykenee toistamaan ja tunnistamaan. Kukin valas kehittää laulua lisäten siihen omia muunnelmiaan ja uusia sävellyksiä. Kehittynyt kommunikaatiojärjestelmä helpottaa harvalukuisten ryhävalaiden selviytymistä ja muun muassa lisänään-tymiskumppanin löytymisessä suurissa valtamerissä. Samaa laulua laulavat valaat liikkuvat toisistaan tuhansien kilometrienkin päässä. Valaat käyttävät niin sanottuja syvänmeren äänitunneleita hyödykseen, jotta ääni kulkeutuu pidemmälle. Näin ollen yli sadan desibelin jytinä voi kulkeutua jopa maapallon ympäri. Ryhävalaiden laulu on kieli mitä ihminen ei pysty tulkitsemaan ja juuri tämä sai Copperin kiinnostumaan siitä. Valaiden laulu sisältää tutkijoiden mukaan informaatiota ruoasta, vaaroista, pariutumisesta sekä tietoa tunnetiloista, historiasta ja älyllisestä perinnöstä. Ihmisen aivokapasiteetti on ollut 100 000 vuotta nykyisellä tasolla, kun taas valaat ovat ajatelleen vähintään 30 miljoonaa vuotta ihmisen aivojen kokoisilla aivoilla, joten valaat kykenevät aivokapasiteettinsa puolesta hyvin korkeaan älylliseen toimintaan.

Edes äänenmuodostuksen tekniikkaa valailla ei tunneta, mutta äänihuulten sijaan niillä on lihasten, kammioiden ja venttiilien muodostama systeemi, jossa äänet muodostuvat vielä tuntemattomalla tavalla. Copperin valas Seitsemän meren arkkienkeli kuuden sattumanvaraisesti pyörivän magneettikiekin ja viidenkymmenen magneettikytkimen ohjaamana. Muutamien minuutin välein magneetit rytmittävät valaalle uuden lauluyhdistelmän. Alimmaisat äänikerrat Kotkan kirkon uruista soittavat noin puoltatoista miljoonaa erilaista ääniyhdistelmää. Copper etsi tehokkaimmat riitasointujen yhdistelmät ja sekoitti niitä ja dissosanssihuminaa laulujen väliin ja sekoitti vielä yhdistelmien systemaattisuuden niin, ettei kukaan tiedä mitä seuraavaksi kuuluu. Copper on itse todennut seuraavasti: 'Kunnon jytinöitä herkistämään ihmisiä silloin tällöin.'” (Simovaara, Kiasma-lehti, nro 4 vol 2, 1999)

Seitsemän meren arkkienkeli on ollut pitkään yksi lempiteoksistani ja osaltaan varmasti vaikuttanut omaan tekemiseeni. Jo lapsena minuun teki suurimman vaikutuksen kookkaat veistokset ja toki ääni sekä liike tekivät kokemuksesta vielä voimakkaamman. Kokemukselliset teokset veivät minut matkalle ja seikkailuun. Seitsemän meren arkkienkeli vie ajatukset tuhoon ja pelkoon, mutta on samalla hyvin herkkä ja koskettava. Uskon siis, että kyseisellä puisella jättiläisellä on erilaisia vaikutuksia ihmisiin. En tiedä, johtaako teoksen näkeminen ja kokeminen toimintaan. Ehkä ihmiset googlaavat ryhävalaan ja saattavat kuunnella niiden aitoa ääntelyä minuutin, pari. Heijastaako katsoja enemmänkin omia tunnetilojaan ja ajatuksiaan Copperin jytisevään valaaseen, eikä niinkään ajattele itsensä ulkopuolelle, merelle ja siellä vallitsevaan saastumiseen ja yhä lisääntyvään muovihelvettiin?

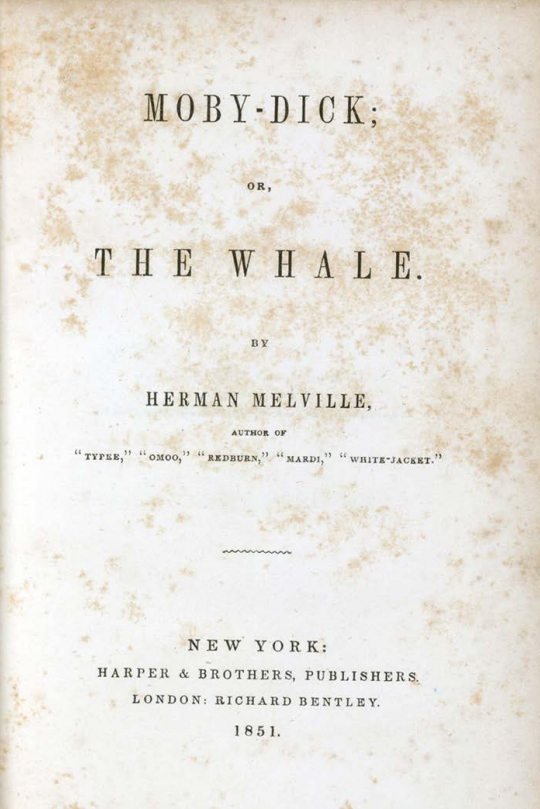

Markus Copper- Seitsemän meren arkkienkeli

4 TRISTIN LOWE - MOCHA DICK

Tristin Lowe (s. 1966) on Philadelphiassa asuva kuvanveistäjä. Vuonna 2009 valmistunut teos Mocha Dick on saanut inspiraationsa 1800-luvun alussa Mochan saaren läheisyydessä eläneestä albiinokaskelotista, joka selvisi joidenkin laskujen mukaan vähintään sadata pyydystysryityksestä. Mocha Dick tunnetaan pahamaineisena veneiden tuhoajana, joka herätti pelkoa valaanpyytäjissä, mutta voimisti myös taisteluillaan ja selviytymisellään ihmisten pyynti-viettä. Mocha Dick tuli lopulta tapetuksi 1838. 21-metrisestä valaasta saatiin sata tynnyriä valasöljyä. Valkoinen kaskelotti on toiminut myös inspiraationa Herman Melvillen Moby Dick – romaanille (alkuperäinen nimi The Whale).

Herman Melville - Moby Dick kirja

In the Heart of the Sea - elokuvajuliste

Mocha Dickiä kuvailtiin aikanaan villan valkoiseksi ja näin ollen Tristin Lowen yli 15 metrin valas on valkoista villaa. Valtava veistos on anatomisesti tarkka, ilmalla täytetty vinylikaskelotti, jonka päälle tarkoin ommellut ja viimeistellyt villahuopaosat on koottu yhteen vetoketjujen avulla. Saumat ja vetoketjut näyttävät Mocha Dickin valaanpyynti-taisteluarviltä. Villapintaan on myös tehty käsin yksityiskohtina merirokkoja saaden valas näyttämään mahdollisimman paljon aidolta, vuosia meressä riehuneelta valaalta, joka on ottanut yhteen useiden valaanpyyntialusten kanssa. Teos lienee esiin nosto ja kunnianosoitus Mocha ja Moby Dickille. Vaikuttavalla koollaan ja hienolla toteutuksellaan se saa varmasti katsojan kiinnostumaan teoksesta ja googlaamaan taiteilijan nimen ja teoksen. Samalla saa lisää tietoa legendaarisesta valaasta, ehkä herää myös kiinnostus Moby Dick kirjaa kohtaan ja ehkä jopa albiinoiden merenelävien ja eläinten tarkasteluun. Itselleni niin Mocha kuin Moby-Dick olivat vieraita tähän kevääseen asti. Aioin katsoa kirjaan pohjautuvan elokuvan, mutta huomasin, että tänä vuonna julkaistaan uusi. Odotan, että näen seikkailullisen elokuvan 3D-versiona. En usko, että vanhan tositarinan henki osataan säilyttää uudessa jenkki-actionissa, joten haluan tutustua aitoon ja alkuperäiseen kirjan tarinaan ja muodostaa oman kuvani tarinasta, ennen kuin höttö-versio ehtii pääsemään aivoissani edelle. Tieto Mocha Dickistä ja Moby Dickistä ja Herman Melvillestä nousee esiin ja konkretisoituu teoksen avulla (WCMA, 2010, Moby Dick, 2015, Mocha Dick, 2015).

Tristin Lowe - Mocha Dick prosessikuvia

Ehkä kaskelottikin saa oman googlauksensa Hakutulos kertoo, että vanhan maailman sankarina tunnettu kaskelotti ei voitakaan enää ihmistä 2000-luvulla. 2012 nuori, yli viisimetrinen ja hyvin laiha kaskelotti löydettiin kellumasta Kreikan Mykonos-saaren läheltä. Ruumiinavauksessa sen elimistöstä löydettiin yli 100 muovipussia ja lisäksi muuta jätettä. Muovista on tullut valaanpyyntiäkin tehokkaampi ase valaita ja muita mereneläviä vastaan (Kraft 2012).

Valas kala on niin verraton,
se myrskyssä asustaa!
lankaikkinen on voima sen,
se hallita merta saa.

(Valaslaulu, Melville (1851) 1987, 655)

5 CARRIE ZIEGLER - THE PLASTIC WHALE PROJECT

Carrie Ziegler on Olympiassa asuva taiteilija, joka toteuttaa teoksiaan usein yhteisötaideprojekteina ja käyttää teoksissaan pääosin kierrätysmateriaaleja. The Plastic Whale Project on vuonna 2013 yhteisötaideprojektina Thurston Countyssa toteutettu teos. Valasta oli rakentamassa yli 800 oppilasta 18 eri koulusta sekä lisäksi aikuisia. Ziegler kiersi kouluissa luennoimassa muovista ja sen vaikutuksista. Veistos on rakennettu kokonaan ympäristöstä kerätyistä roskista.

Teoksen lähtökohtana Zieglerillä on tarve herättää ja opettaa ihmisiä tiedostamaan ympäristössämme olevasta muovijätteestä ja sen käsittelystä. Ziegler haluaa lisätä tietoutta Tyynenmeren valtavasta jätelautasta. Uutinen vuodelta 2010 rantaan ajautuneesta harmaavalaasta oli myös yksi inspiraationlähteistä. Valaan vatsasta löytyi muun muassa 20 muovipussia, leikkauskäsineitä, verryttelyhousut ja golfpallo (NBC news 2010). Tämä on vain yksi esimerkki lisää muovin kuolleiden valaiden pitkästä listasta.

Oikeaan mittakaavaan tehty harmaavalas on noin kymmenmetrinen ja painaa yli sata kiloa. Valaan tekemiseen on käytetty muun muassa yli 9000 muovipussia. Valaan pinta on tehty muovipussiköysistä, joita oli letittämässä 400 lasta (Cohen 2013).

Carrie Ziegler - The Plastic Whale Project prosessikuvia

“In the United States, the average use of a plastic bag is 12 minutes, and each person uses about 300 to 350 bags a year.”
Carrie Ziegler , 2013

Carrie Ziegler - The Plastic Whale Project

Valaan silmä on tehty muovipulloista, hampaat kertakäyttöhaarukoiden varsista. Valas on rakennettu niin, että toinen kylki on ikään kuin auki ja sieltä näkyy valaan luustoa ja ruoansulatusjärjestelmää, jotka on rakennettu muun muassa muovipurkeista ja maitokannuista. Toisessa kyljessä oleva pyörremäinen kuvio on Tyynen valtameren kartta ja kuvaus siellä esiintyvistä jätelautasta ja siitä, kuinka muovipäätyy maalta merelle (Missoulia, 2013). Tyynenmeren jätelautta tai pyörre on kasvanut ja kerännyt itseensä merivirtojen mukana tuomaa roskaa. Noin 80 % jätteestä tulee Pohjois-Amerikasta ja Aasiasta. Loput 20 % tulee merellä tapahtuvasta roskaamisesta, vahingoista sekä kalastusverkoista. Lautan epäillä olevan jopa kaksi kertaa Yhdysvaltojen kokoinen. Osa muoviroskasta uppoaa, osa jää kellumaan ja hajoaa pikkuhiljaa yhä pienemmäksi ja pienemmäksi muovisilpuksi, lopulta mikromuoviksi, mitä ei enää edes välttämättä näe paljaalla silmällä. Merieläimet syövät muovia luullessaan esimerkiksi muovipusseja meduusoiksi. Jätelauttaa yritetään saada pois merestä troolauksella, mutta asiantuntijoiden mukaan merten puhdistamiseen uppoava budjetti olisi valtava ja todennäköisesti merieläimiä vahingoittuisi prosessissa. Muovi pitäisi siis pysäyttää jo alkulähteelle ja lopettaa kertakäyttökulttuuri kaikissa muodoissaan (National Geographic 2015).

Teosta kuljetettiin ostoskärryjen päällä Procession of the Species Celebration/Lajien juhlistus- kulkueessa. Procession of the Species Celebration on yhteisötaidepainotteinen osa kulkuetta Maan päivän juhlassa Washingtonin osavaltion pääkaupungissa Olympiassa. Ihmiset ympäri Yhdysvaltoja osallistuvat kulkueeseen erilaisiin eläinasuihin pukeutuneena. Osa ovat rakentaa erikokoisia liikutettavia eläinveistoksia, joita kuljettavat juhlakulkueessa (Procession of the Species, 2015, Youtube, 2013).

Teos on varmasti vaikuttanut teoksen rakentamisessa osallisina olleisiin ihmisiin. Yhteisötaiteella pystytään tuomaan isollekin ihmisjoukolle hieno yhteinen kokemus, jossa tunnelman lisäksi saa paljon informaatiota. Sen lisäksi valtava valas on tehnyt vaikutuksen kulkueen nähneisiin ihmisiin ja kulkueen jälkeen valas on ollut esillä yleisölle eri paikoissa. Tällainen performansmainen esitystapa ja yhteisöllinen toteutus tuovat informaatiota erilaiselle yleisölle, kuin esimerkiksi uutiset. Uskon siis, että selkeällä ja yksinkertaisella idealla ja käyttämällä konkreettisesti meistä lähtöisin olevaa luontoa tuhoavaa massaa eli roskaa, saadaan aikaan suuri vaikutus. Sen informaation pystyy nuorempikin ihminen sisäistämään. Vuonna 2014 Thurston County kielsi muovipussit Plastic Whale Projectin seurauksena (The Plastic Whale Project, 2014).

Procession of the Species Celebration kulkuekuva

6 PURGAMENTUM MORTIS

Olen toittanut, että haluan pelastaa maailman taiteellani. Haluan tehdä taidetta, jolla on vaikutus itseeni ja etenkin muihin. Käsittelen aiheita, jotka vaivaavat minua, mutta jotka eivät suoranaisesti liity millään lailla arkielämääni. En ole koskaan edes nähnyt valasta. Puhdistanko siis vain omaa omatuntoani ja sillä verukkeella voin esimerkiksi pukeutua halvalla tuotettuihin vaatteisiin, syödä muutakin kuin muoviin pakkaamatonta ruokaa ja pestä hampaani muovin palasia sisältävällä hammastahnalla, jotka olen pakannut ostotilanteessa muovipussiin? Ehkäpä, mutta pyrkimys on silti parempaan koko ajan. Haluan herättää ihmiset edes hetkeksi ja työskennellessäni ajatukseni ovat myös teokseni aiheessa. Uskon, että esiin nostamisella ja muistuttamisella voi saavuttaa asioita ennen pitkää.

Purgamentum mortis on opinnäytetyöni. Siinä on viisi erilaista, eri materiaaleista tehtyä valasta: Sarvivalas, miekkavalas, pyöriäinen, maitovalas sekä pitkäeväpallopää. Teoksen nimi viittaa Rigor mortis-termiin eli kuolonkankeuteen, Purgamentum mortis tarkoittaa suomennettuna jätekuoloa. Maalaan tällä tulevaisuuden kuvaa, jolloin Purgamentum mortis kuuluu lääketieteellisiin termeihin. Pohdin pitkään, mitkä valaat valitsen teokseeni. Pohdiskelun ja tarkemman perehtymisen jälkeen nämä viisi valikoituivat tähän teokseen. Niiden uhanalaisuusluokitukset ja uhat vaihtelevat. Valaitani uhkaa muun muassa ilmastonmuutos, melusaaste, sivusaaliiksi joutuminen, ravinnon väheneminen tehokalastuksen seurauksena, saasteet, öljy, kaasu, muovi, valaanpyynti sekä merieläinparkit. Pitkäeväpallopään ja miekkavalan uhanalaisuusluokitus on puutteellisesti tunnettu. Maito- ja sarvivalaan luokitus on silmälläpidettävä. Pyöriäinen oli viimeinen, jonka päätin ottaa mukaan teokseeni. Se on ainut Suomessa tavattava valas ja ainut, jonka uhanalaisuusluokitus on vielä elinvoimainen. Valitsin pienempiä valaita siksi, että pyrin tekemään teokseni mahdollisimman realistiseen kokoon. Ensin suunnittelin ryhä- ja sillivalaiden ottamista teokseeni, mutta ne saavat odottaa vielä tulevia prosesseja ja projekteja.

Teoksen taustalla on rakkaan ja hyvin viisaan Vaarini poismeno viime keväänä. Vaarini opetti minulle paljon tärkeitä arvoja. Hän sanoi usein: ”Minun uskontoni on tämä suuri luonto.” Hän eli yli 90 vuotta. Olimme hyvin läheisiä ja hänen poismenonsa seuraaminen sairaalassa sängyn vieressä oli raskas, mutta tärkeä kokemus. Tämä toi teokseen hengityksen ja henkilökohtaisen merkityksen. Teos on ikään kuin muistomerkki ja kiitos, mutta myös muistutus. En halua kovettua ja unohtaa juuriani ja arvojani. Olemme samaa ilmaa hengittäviä nisäkäitä. Meidän ihmisten teot vaikuttavat muihin lajeihin. Me olemme tiedostavia olentoja ja olemme vastuussa toiminnastamme ja niiden seurauksista.

Purgamentum mortis prosessikuvia

Käytän teoksessani kierrätysmateriaaleja. Valaiden muodon ompelin käytetystä pressusta. Valaat on täytetty ilmaiseksi saaduilla irtokarkki-laatikoilla ja lentokonetehtaalta saadulla pakkausjätteellä, molemmat materiaalit olisivat muuten lentäneet roskikseen. Useat ihmiset toivat minulle myös kotitalousroskia ja muutama mainitsikin, miten järkyttävää oli huomata, että taas on Annalle menevä kassi täynnä, vaikka sen juuri tyhjensi. Olin suunnittelemattomasti vaikuttanut itseeni ja muihin muoviroskan kerääjiin. Nyt en osaa enää heittää muovia pois ja silti laiskuus iskee kun ajattelen, että alan kantamaan sitä selkä vääränä Tammelan muovinkeräyspisteeseen. Onneksi tuli uutinen:

”Vuoden 2016 alusta voimaan tulevan säädöksen myötä muovia käyttävillä tuottajayhteisöillä on velvollisuus huolehtia kuluttajien muovipakkausten keräämisestä ja kierrättämisestä. Kotitalousmuovin kerääminen alkaa 500 keräyspisteessä ympäri maata.”
(Turtola 2015)

Uskon siis, että mukavuudenhaluinen ja laiska ihminen kykenee jatkossa viemään muovijätteensä keräykseen, varsinkin jos matka on yksilön kannalta riittävän lyhyt. Keräyspisteen tulisi olla taloyhtiöiden pihoissa muiden kotitalousjätteiden kuten bio- ja kuivajätteen vieressä tai esimerkiksi päivittäistavarakauppojen yhteydessä.

Purgamentum mortis prosessikuva

Palatakseni vielä käyttämiini materiaaleihin, olen pysähtynyt miettimään useasti, että onko tekemisessäni mitään järkeä. Voinko tehdä ja rakentaa taidetta pelkällä pyhällä hengellä, en. Haluan kehittyä yhä ekologisemmaksi tekijäksi ja toimijaksi kaikilla elämän osa-alueilla. Tämä vaatii minulta aikaa ja opettelua. Mutta haluan silti tehdä tyylikästä taidetta pop-vivahteella. Onnistuuko sellainen ”hippi-materiaaleista”? Uskon niin. Entä onko roskassa taiteen arvoa? Roskasta tehty taide rapistuu ja päättyy mahdollisesti lopulta roskiin, koska ei kestä aikaa tai vaatii kovia myrkkylimoja, jotta materiaalit saadaan pysymään yhdessä kasassa (Sederholm 2000, 128). Olisiko kuitenkin kannattavampaa tehdä teokset kestävästä materiaalista kuten pronssi, kivi tai puu? Puu on kestävä materiaalina ja uusiutuva luonnonvara. Täytyy siis tutkia asiaa paremmin ja pohtia tarkasti omia materiaalivalintoja.

Soitan musiikkia, kun teen töitä eli kulutan sähköä. Erityisen oudolta, pahalta ja syylliseltä tuntui maitovalaan työstäminen. Se on rakennettu kananverkosta, jonka päälle olen kietonut kelmua ja siihen liimannut tiivistemassalla muun muassa rahkapurkin osia. Se on siis puhdasta pahuutta koko teos. Pitkäeväpallopäältä valuu punaista roskaa vatsasta, viitaten valaanpyyntiin, mutta myös muoviin, jota eläimet syövät. Läntin sulatin täysin käyttökelpoisista purkinkansista ja ketsuppipulloista kuumailmapuhaltimella eli olen tuhlannut esimerkiksi ruoan tai minkä tahansa säilytykseen kelpaavia astioita sekä käyttänyt sähköä. Sulatuksessa ilmaan vapautui myrkkyykaasuja. Maitovalaalalla on sisällään kaiutin ja soitin, josta kuuluu kuolonkorinaa muistuttavaa ääntä, eli sähköä menee. Pieni pyöriäinen on ommeltu vahinkotavaramyymälästä hankitusta kristallimuovista. Pyöriäisen sisällä on akvaariopumppu ja hengitysaukon päällä muovipussi, pumppu käynnistyy kolme kertaa tunnissa minuutin ajaksi. Pumppu peittyy vaaleisiin ja harmaisiin roskiin, mutta pumppu kuluttaa sähköä. Sarvivalaan runko on myös tehty kanaverkosta ja siihen on kytkettynä käsipumppu, jolla näyttelyssä kävijä voi yrittää elvyttää valasta, sähköä ei kulu. Ihmettelen hetken valintojani, mutta keksin perustelut nopeasti: jotta kokemus olisi katsojalle entistä raastavampi, karumpi, surullisempi ja konkreettisempi. Mutta mikä edes voi enää järkyttää katsojan tunnetilaan ja sitä kautta toimintaan? Media ryöpyttää hurjaa kuvamateriaalia meitä kohti jatkuvalla syötöllä. Ihmiset ovat turtuneet väkivaltaan ja järkyttäviin kuviin. Valaani eivät ole väkivaltaisia tai verisiä. Ne ovat alleviivaavan toteavia. Riittääkö se?

Purgamentum mortis
Perustuu tositapahtumiin opinnäytetyönäyttelyssä
Taidekeskus Mäلتinrannassa

6.1 TEOKSEN VASTAANOTTO JA VAIKUTUKSET

Asetin valaat teloitusriviin ja jäin odottamaan näyttelyn aukeamista. Avajaisissa katsahdin teokseeni ja se oli vetänyt ympärilleen lapsia, olin tyytyväinen. Kun yksi lapsi oli kysynyt ”miksi valaat itkee?”, olin vielä tyytyväisempi. Sain kehuja eri-ikäisiltä ihmisiltä. Parin päivän päästä loppukritiikissä sain kuulla kuinka teokseni on kokonaisuudessaan hyvin alleviivaava, niin materiaali valinnoiltaan kuin esitystavaltaan. Pettymyksen lisäksi olin hyvin kiitollinen saamastani palautteesta. Kritiikki on tarpeellista ja tärkeää taiteellisen kehittymisen kannalta, mutta toisaalta luovat alat ”on siroteltu täyteen haaksirikkoutuneita ihmisiä, jotka ovat välittäneet kohtuuttomasti toisten mielipiteistä.” (Woolf (1929), 77) Voin siis lisätä tuleviin teoksiini hätkähdyttäviä elementtejä eli tuottaa kokemuksellisempia teoksia nykyajan turtuneille ihmisille. Pohdin myös, että olinko saavuttanut itselleni asettamiani tavoitteita vai jäänyt puolitiehen? Halusin tehdä vaikutuksen ja sen olin tehnyt. Muovin tuojat olivat järkyttyneitä tuomastaan muovin määrästä eli muutama ihminen ajatteli hetken omaa kulutustaan ja arkensa muovitäyteisyyttä. Vanhemmat ovat joutuneet vastailemaan lastensa kysymyksiin (Sederholm 2000, 164). Aloin laajemmin pohtimaan kehen oikeastaan haluan tehdä vaikutuksen, harjaantuneeseen taiteilijaksi vai arkiseen ajatteluun? Kärki vai suurempi massa? Haluan tehdä ymmärrettävää ja suoraa taidetta. Haluan sen olevan kaikille saatavilla ja ymmärrettävissä. Kaikissa teoksissani viesti on hyvin selkeä eikä sitä voi kiertää tai olla näkemättä. Vaikuttaako valaani vain lapsiin? Jos vaikuttaa, niin hyvä niin – lapset ovat tulevaisuus.

7 MITEN TAITEELLA VAIKUTETAAN?

Esittelin neljä erilaista teosta: Yksi puinen, valtava ja äänekäs veistos, joka ei näytä anatomiselta valaalta, yksi jättiläismäinen, ilmatäyteinen, historiallis-anatominen valas-sankari, yksi kierrätysmateriaaleista yhteisötaideprojektina toteutettu veistos ja yksi kierrätysmateriaaleista tehty viiden eri valaan rivistö. Kaikki valaat on tehty enemmän tai vähemmän muiden ihmisten avustuksella. Teokset ovat vaikuttaneet tekohetkellä muihin ihmisiin. Ne ovat olleet esillä eri vuosina eri puolilla maailma. Valaat askarruttavat meitä. Harvoilla on niihin minkäänlaista suhdetta. Käynnistämme television ja näemme uppoavia pyrstöjä. Avaamme internetin näemme ja kuulemme mitä vain itse valitsemme. Pieni osa meistä näkee valaita elävänä omassa luontaisessa ympäristössään, vielä pienempi pääsee koskettamaan niitä, tarvitseeko edes. Elämme silti yhteisellä planeetalla.

Tarvitseeko valas muuta esiin nostoa, kuin luontodokumentit? Tarvitsee tietenkin, koska esimerkiksi taide tavoittaa eri yleisön, kuin uutiset tai dokumentit. Taideteokset ovat useimmin museoissa ja gallerioissa. Niihin ihmiset hakeutuvat vapaa-aikanaan. Kun ihminen on vapaalla, hän saattaa olla erilailla vastaanottavainen, kuin esimerkiksi työpäivän päätteeksi kotisohvalla. Kun aikuinen on liikkeellä perheen kanssa, liikkeellä myös mukana olevat lapset voivat kiinnostua ja kysellä teoksesta. Aikuiset selittävät lapsille teoksia, saako aikuinen selittää niin, että se tyydyttää kuulijaa? Joutuuko selostuksen antaja hankkimaan lisätietoa, jotta asia saadaan niin sanotusti selvitettyä? Lapsi saattaa ottaa häntä vaivaavan asian esille paljon myöhemmin yhä uudelleen, oli vastaus ja selostus olleet tiedollisesti tyydyttäviä tai ei. Lapset kokevat erilaista huolta elämistä, kuin aikuiset. Lapsi ei ymmärrä olla huolissaan laskuista tai tulevaisuudesta. Aikuisen arkimietteisiin ja huoliin ei välttämättä mahdu enää valaiden ja merten hätä. Asioista ollaan huolissaan, mutta niille ei tehdä mitään ja niiden esiin tuominen saattaa jopa ärsyttää, koska omien huolien lisäksi pitäisi olla huolissaan ympäristöstään. Kaikkea ei vain jaksa. Onneksi piirretyissäkin käsitellään näitä teemoja joskus.

Onko siis asioiden esiin nostaminen syyllistämistä, ilman sen suurempaa osoittelua, koska se pakottaa ihmisen kohtaamaan ja ajattelemaan asiaa, ja jos se sattuu naksauttamaan omaan nilkkaan, niin siitä tulee syyllistämistä? Jos ihminen kokee tulleen syyllistetyksi tai jääneensä ikään kuin kiinni, tuleeko vastareaktio ja alkaa meuhkaaminen. Voiko syyllistämällä eli tässä tapauksessa esiin tuomisella voittaa? Ehkä, kun ihminen pääsee marttyyrikohtauksesta ohitse, hänen on pakko ajatella ja ottaa vastuuta. Toisaalta enhän minä ole valaita tappanut tai suuremmin roskannut niin eihän minun tarvitse tehdä mitään asian eteen. Ei mene läpi. Olemme kaikki osa kuluttajakuntaa ja pystymme kukin tekemään parempia ja kestävämpiä valintoja arjessamme. Tietoa on saatavilla loputon määrä internetin ansioista ja takia niin paljon, ettemme me perussuomalaiset ainakaan voi sanoa, ettei tiedetty. Nyt syyttelen, mutta myös itseäni. Laiskuus ja mukavuudenhalu ajavat meidät roskamaailmaan missä ei ole enää muuta. Ehkä elimistömme kehittyi evoluution ansiosta pikkuhiljaa sellaiseksi, että vatsahappomme pystyvät hajottamaan joka puolelta ravintoomme eksynyttä muovimurusta ja palaa. Evoluutio on kuitenkin hidas prosessi. Siksi ehkä kannattaisi harkita nyt, koska toimimalla voi saada vielä suuren vaikutuksen omana elinaikanaan.

8 JÄLKIPUHE

Tässä taiteilijälähtöisessä tutkimuksessani tavoitteenani oli pohtia miten kolmiulotteisilla teoksilla vaikutetaan katsojiin ja mitä valasaiheisten taiteilijoiden taiteellinen työprosessi pitää sisällään. Esittelin neljä valas teosta ja kävin läpi niiden vaikutuksia.

Copperin Seitsemän meren arkkienkeli jytisyttää kehollisen kokemuksen katsojalle ja saa näin irtoamaan sellaisia tuntemuksia ja ajatuksia, joita ei varmasti saa muualta kovin helposti. Tristin Lowen valtava albiino Mocha Dick vavisuttaa katsojaa jo pelkällä koollaan. Arjessamme näemme suuria taloja ja liikennevälineitä, mutta suuren villaisen valaan näkeminen on epätavallista ja voi näin käynnistää katsojassa erilaisia prosesseja katsomiskokemuksen seurauksena. Carrie Zieglerin The Plastic Whale Project tuo yhteisöllisentekotapansa kautta muovijätteen hyvin konkreettisesti esille. Lopputyöni Purgamentum mortis sai ainakin ensimmäisessä näyttelypaikassaan katsojien kommenttien mukaan vaikutuksen eri-ikäisiin ihmisiin ja nosti arjen muovijätteen esille sitä keränneille. Taiteella todella on vaikutus katsojaan eli ihmiseen. Ihmiseen, joka on osa yhteiskuntaa ja osa tätä maailmaa. Taidemaalari Josef Albers toteaa Taito nähdä- runossaan taiteen olevan nimenomaan esineen sijaan kokemus. Meidän täytyy ottaa taide vastaan, jotta voimme ymmärtää sitä (1998,1). Riippumatta iästä tai mistään muustakaan ominaisuudesta, taiteella voi olla hyvinkin vahva vaikutus ihmiseen. Tiedän sen totuudeksi omista ja läheisteni kokemuksista. Haluan omalla taiteellani kontrolloida katsojan kokemuksen ja sitä kautta mahdollisen seurauksen eli toiminnan tasolle etenevän kokemuksen, maailman pelastamiseen. Eli vaikuttaa katsojan kautta niihin asioihin, jotka koen tärkeiksi ja tästä esimerkkinä luonnonsuojelu ja valaat.

Itse siis aion jatkaa tästä eteenpäin ja sukeltaa syvemmälle aiheeseen ja yrittää erilaisia vaikuttamisen keinoja ja tutkia tarkemmin ihmisten reaktioita ja kokemuksia teosteni äärellä ja niistä johtuen. En aio sen suunnitelmallisemmin alkaa aivopesemään ihmisiä vaan pyrin pysymään itselleni uskollisena ja aitona. Teen taidetta kuitenkin omasta tarpeestani, mutta muille. Taiteilijan ammatti on julkinen. Taide on yhteistä, kuten tämä maailmakin. Venkulan mukaan taiteen kokemisen avulla voimme alkaa ymmärtää toisiamme (2003,98) näin ollen uskon, että voimme alkaa ymmärtää yli lajirajojen.

Taiteella voi vaikuttaa. Taiteella pitää vaikuttaa.

LÄHTEET

Albers, J., 1985. Taito nähdä. Teoksessa Levanto, M., 1998. Nykytaide suurin piirtein. Helsinki: Otava. 1.

von Bonsdorff, P., 2007. Hiljainen estetiikka. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo M. & Korhonen, P. (toim) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Copper, M.,1999. Ars Fennica. Helsinki: Henna ja Pertti Niemistön Kuvataidesäätiö Ars Fennica.

Cohen, B., 2013. Missoulia.
http://missoulia.com/news/local/plastic-whale-project-at-um-illustrates-great-pacific-garbage-patch/article_6457fbe2-378a-11e3-9f55-001a4bcf887a.html (Viitattu 24.4.2015)

Haapala, L., 2011. Tiedostumaton nykytaiteessa. Helsinki: Valtion taidemuseo Kuvataiteen keskusarkisto 22.

Kokko, K., 2008. Suomen Kuvalehti.
Ekokatastrofi kiihtyy valtamerillä. Suomen kuvalehti. <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/tiede/ekokatastrofi-kiihtyy-valtamerilla/> (Viitattu 22.4.2015)

Kraft, C., 2013. Oceanwildthings.
<http://oceanwildthings.com/2012/06/contents-of-a-sperm-whales-stomach-squid-parts-and-plastic/> (Viitattu 23.4.2015)

Melville, H., 1852. Moby Dick eli valkoinen valas. Suom. 1957. Virtanen, S. Helsinki: WSOY.

Mocha Dick, 2015.
http://en.wikipedia.org/wiki/Mocha_Dick (Viitattu 22.4.2015)

Moby Dick, 2015.
<http://en.wikipedia.org/wiki/Moby-Dick> (Viitattu 22.4.2015)

National Geographic, Education, Great Pacific Garbage Patch, Pacific trash vortex, 2015.
http://education.nationalgeographic.com/education/encyclopedia/great-pacific-garbage-patch/?ar_a=1 (Viitattu 23.4.2015)

NBC news. 2010.
http://www.nbcnews.com/id/36664196/ns/us_news-environment/t/plastic-pants-found-dead-whale/#.VU0CXvntlBc (Viitattu 23.4.2015)

The Plastic Whale Project, 2013.
<http://www.plasticwhaleproject.com/plastic-whale-project-1/> (Viitattu 24.4.2015)

Procession of the Species, 2015.
http://en.wikipedia.org/wiki/Procession_of_the_Species (Viitattu 24.4.2015)

Saresma, T., 2003. Häivähdys kauneutta. Taide suomalaisessa arjessa. 2. painos. Helsinki: Kansanvalistussera.

Sederholm H., ja WSOY. 2000. Tämäkö taidetta? Porvoo: WS Bookwell Oy.

Simovaara, J., 1999. Kiasma-lehti. Nro 4 vol 2.
<http://www.kiasma.fi/kiasma-lehti/4.php?lang=fi&id=1> (Viitattu 22.4.2015)

Turtola I., 2015. Yle Uutiset.
http://yle.fi/uutiset/kannatko_kotiin_kilokaupalla_muovia__ensi_vuonna_sita_aletaan_kierrattaa/7919306 (Viitattu 24.4.2015)

Venkula, J., 2011. Taiteen välttämättömyydestä. 2. painos. Helsinki: Books on demand GmbH.

Williams College Museum of Art (WCMA), 2010.
<http://wcma.williams.edu/exhibit/tristin-low-mocha-dick/> (Viitattu 23.4.2015)

Woolf, V., 1929. Oma huone. Suom. Simonsuuri, K., 2001. Jyväskylä: Gummerus.

Youtube, 2013.
<https://www.youtube.com/watch?v=Dq7WbgY-VOw> (Viitattu 23.4.2015)

KUVAT

s. 9	http://www.hs.fi/arviot/n%C3%A4yttely/a1380514664125
s. 11	http://blog.visithelsinki.fi/kiasma-hits-kokoelmanayttely-juhlistaa-teini-ikaista-museota/
s. 12	http://americanliterature.com/author/herman-melville/book/moby-dick-or-the-whale/summary
s. 12	http://www.dreadcentral.com/news/83482/second-trailer-crashes-heart-sea/
s. 13	http://vmfa.museum/connect/tristin-low-mocha-dick-at-vmfa/
s. 14-15	http://www.tristinlowe.org/#!mocha-dick/c196a
s. 16	http://www.thurstontalk.com/2013/04/24/carrie-ziegler-spearheads-whale-for-procession-from-plastic-bags/
s. 17-18	http://www.plasticwhaleproject.com/gallery-test/

Kansi	Anna Pekkalan kuva-arkisto
s. 3	
s. 5	
s. 6-7	
s. 21-29	

